

Sygn. akt III AUa 859/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 kwietnia 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący: SSA Beata Michalska (spr.)

Sędziowie: SSA Janina Kacprzak

SSA Iwona Szybka

Protokolant: st. sekr. sąd. Kamila Tomasik

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 9 kwietnia 2015 r. w Ł.

sprawy **J. O.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.**

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji J. O.

od wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu

z dnia 28 maja 2014 r. sygn. akt V U 455/14

1. zmienia zaskarżony wyrok i poprzedzając go decyzję organu rentowego w ten sposób, iż zobowiązuje J. O. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 marca 2013 roku do 28 lutego 2014 roku,

2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. na rzecz J. O. kwotę 30 (trzydzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sygn. akt III AUa 859/14

UZASADNIENIE

Ubezpieczony J. O. w dniu 14 kwietnia 2014 odwołał się od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. z 7 marca 2014r. zobowiązującej go do zwrotu nienależnie pobranej renty z tytułu niezdolności do pracy za okres od 1 lipca 2011r. do 28 lutego 2014r. w kwocie 52.331,24 zł. wraz z odsetkami za okres od 21 lipca 2011r. do 7 marca 2014r. w kwocie 8.929,92 zł. na podstawie art.138 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j.: Dz.U. z 2013r., poz.1440 ze zm.) oraz art. 84 ustawy z 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j.: Dz.U. z 2013r., poz.1442 ze zm.) . Odwołujący się wniósł o zmianę zaskarżonej decyzji i ustalenie, że nie jest zobowiązany do zwrotu renty z tytułu niezdolności do pracy, gdyż nie był prawidłowo pouczony o prawie do pobierania tylko jednego świadczenia.

Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania, podnosząc, że zarówno w decyzji przyznającej prawo do renty, jak również w decyzji o przyznaniu prawa do emerytury ubezpieczony został prawidłowo pouczony o tym, że w razie

zbiegu u jednej osoby prawa do dwóch świadczeń emerytalno-rentowych , przysługuje jedno świadczenie – wyższe lub wybrane przez emeryta (rencistę).

Sąd Okręgowy w Kaliszu wyrokiem z 28 maja 2014r. , w sprawie o sygn. akt V U 455/14, oddalił odwołanie.

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło po następujących ustaleniach faktycznych i prawnych:

J. O., ur. (...), pobierał rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy od 28 grudnia 2002r. Decyzja przyznająca to świadczenie z 23 stycznia 2003r. zawierała w pkt V pouczenie , że w razie zbiegu u jednej osoby prawa do dwóch lub więcej świadczeń emerytalno - rentowych organ rentowy wypłaca jedno ze świadczeń - wyższe lub wybrane przez emeryta - rencistę. Takie samo pouczenie zawarte było w kolejnych decyzjach przyznających rentę na dalsze okresy, m.in. w decyzji z 12 marca 2008r. przyznającej rentę na okres do 28 lutego 2011r.

28 października 2010r. J. O. wystąpił o emeryturę, do której prawo uzyskał wyrokiem Sądu Okręgowego w Kaliszu z 3 czerwca 2011r., poczynając od 1 października 2010r. Prawomocny wyrok wykonano decyzją z 12 lipca 2011r. , przyznając wyrównanie za okres od 1 października 2010r. do 30 czerwca 2011r. Również ta decyzja zawierała na odwrocie pouczenie o prawie do pobierania tylko jednego świadczenia – wyższego lub wybranego przez uprawnionego (pkt V pouczenia). Odwołujący się nie powiadomił organu o tym, które ze świadczeń wybiera do pobierania ani nie zwrócił się o wstrzymanie wypłaty jednego z nich. Wskutek własnego niedopatrzania organ rentowy wypłacał równoległe oba świadczenia aż do lutego 2014r. Organ rentowy uznając swój błąd przy wypłacie wyrównania emerytury za okres od 1 października 2010r. do 30 czerwca 2011r. , przypisał do zwrotu tylko rentę z tytułu niezdolności do pracy (jako niższe świadczenie) za okres od wydania decyzji z 12 lipca 2011r. W ocenie Sądu Okręgowego twierdzenie odwołującego, że ww. pouczenie było niejasne czy niepełne , nie zasługiwało na uwzględnienie.

W uzasadnieniu podstawy prawnej rozstrzygnięcia powołano art. 138 ust. 1 cyt. ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Zgodnie z nim osoba, która pobrała nienależne świadczenia jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależne świadczenia – w myśl ust.2 uważa się m.in. świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania. W ocenie Sądu Okręgowego, decyzje przyznające zarówno świadczenie rentowe, jak i emerytalne zawierają jednoznaczną informację, że w przypadku prawa do dwóch świadczeń przysługuje wypłata tylko jednego z nich. Nawet gdyby zgodzić się z tym, że w decyzji rentowej pouczenie dotyczyło sytuacji abstrakcyjnej, jeszcze niezastniałej i mogło być inaczej odczytywane, dopóki nie zachodzą okoliczności w nim wymienione, to co najmniej od czasu otrzymania decyzji emerytalnej odwołujący się musiał mieć świadomość, że choć ma ustalone prawo do dwóch świadczeń, to ma prawo do wypłaty tylko jednego z nich. Fakt, że ZUS ,wskutek własnej omyłki wypłacał mu obydwie świadczenia, nie może rodzić prawa do wypłaty i renty, i emerytury. Skutkiem popełnienia błędu przez organ rentowy jest ograniczenie czasu, za jaki domaga się zwrotu. Skoro więc odwołujący się był prawidłowo pouczony o braku możliwości pobierania dwóch świadczeń, to zaskarżona decyzja jest prawidłowa i na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy odwołanie oddalił.

W apelacji ubezpieczony zaskarżył wyrok w całości, zarzucając:

- naruszenie art. 233 k.p.c. przez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego i dokonanie jego oceny z pominięciem istotnej części tego materiału, to jest załączonego do odwołania dokumentu urzędowego - (...) Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. z 18 grudnia 2012r. potwierdzającego zachowanie przez ubezpieczonego prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy do 12 listopada 2015r., tj. do dnia osiągnięcia wieku 65 lat i 9 miesięcy, co skutkowało błędnym ustaleniem, że został on prawidłowo poinformowany przez organ rentowy o prawie do pobierania tylko jednego świadczenia tzn. emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy;

- naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię przepisu art. 138 ust. 2 pkt 1 cyt. ustawy o emeryturach i rentach z FUS , w wyniku której Sąd pierwszej instancji niezasadnie przyjął, że po wydaniu przez Zakład decyzji z 12

lipca 2011r. przyznającej ubezpieczonemu prawo do emerytury, w związku z pobieraniem renty z tytułu niezdolności do pracy, został on pouczone o prawie do pobierania tylko jednego świadczenia - wyższego lub wybranego.

W oparciu o tak sformułowane zarzuty apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez „uchylenie” decyzji z 7 marca 2014r. zobowiązującej go do zwrotu kwoty 52.331,24zł wraz z odsetkami z tytułu nienależnie pobranej renty za okres od 1 lipca 2011r. do 28 lutego 2014r., ewentualnie o zmianę wyroku poprzez zobowiązanie apelującego do zwrotu nienależnie pobranej renty za okres od 1 lipca 2011r. do 18 grudnia 2012r. (za 18 miesięcy), tj. do dnia otrzymania od ZUS błędnej informacji (błędno pouczenia) potwierdzającej zachowanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy do dnia 12 listopada 2015r. oraz zasądzenie na rzecz odwołującego kosztów postępowania za obie instancje.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja ubezpieczonego zasługiwała na uwzględnienie, aczkolwiek z innych przyczyn niż wskazane w zarzutach i skutkowało koniecznością zmiany zaskarżonego wyroku i orzeczeniem co do istoty sprawy zgodnie z żądaniem strony apelującej .

W myśl art.138 ust.1 i ust.2 pkt 1 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (j.t. Dz. U. z 2013 r. ,poz. 1440 z zm.) osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu, przy czym za nienależnie pobrane świadczenia uważa się m.in. świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczone o braku prawa do ich pobierania. Szczególnie istotnym elementem regulacji art. 138 ust. 2 pkt 1 jest wymóg pouczenia osoby pobierającej świadczenia o braku prawa do jego pobierania. Obowiązek pouczenia spoczywa na organie rentowym. Realizacja wspomnianego obowiązku odbywa się na różne sposoby, rozpowszechnioną formą jest zamieszczanie szczegółowych pouczeń na drukach wniosków o świadczenia, względnie decyzji ZUS. Aby spełniło swoją rolę, pouczenie takie powinno być wyczerpujące i zawierać informację o obowiązujących w dniu pouczenia zasadach zawieszalności prawa do świadczeń. Pouczenie nie może być abstrakcyjne, obciążone brakiem konkretności, a w szczególności nie może odnosić się do wszystkich hipotetycznych okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń (takie pouczenie nie mogłoby zostać uznane za należyte i rodzące po stronie obowiązek zwrotu świadczenia).

W niniejszej sprawie zasadniczy i najdalej idący zarzut apelacji dotyczy naruszenia art. 233 k.p.c. przez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego i w rezultacie błędne ustalenie, że apelujący został prawidłowo pouczone przez organ rentowy o prawie do pobierania tylko jednego świadczenia tzn. emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy. W sprawie niesporny był natomiast drugi warunek z art. 138 ust.2 pkt 1, że świadczenie rentowe zostało wypłacone mimo zaistnienia okoliczności uzasadniających jego wstrzymanie. Apelujący nie kwestionował, że po nabyciu prawa do emerytury w niższym wieku , winien mieć wypłacane tylko jedno świadczenie (w tym wypadku emeryturę , jako świadczenie wyższe). W ocenie apelującego, Sąd Okręgowy ustalając, że został prawidłowo pouczone zgodnie z art.138 ust.2 pkt 1 u.e.r.f.u.s., pominął istotny dokument - informację ZUS z 18 grudnia 2012r., potwierdzającą zachowanie przez ubezpieczonego prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy do 12 listopada 2015r., tj. do dnia osiągnięcia wieku 65 lat i 9 miesięcy (na k.5 akt sprawy).

Wbrew twierdzeniom apelującego, Sąd Okręgowy niewadliwie ustalił stan faktyczny co do tego , że ubezpieczony został prawidłowo pouczone o braku prawa do pobierania jednocześnie renty z tytułu niezdolności do pracy i emerytury. Ustalenia Sądu Okręgowego w tym zakresie nie noszą cech dowolności, nie są sprzeczne z zasadami logiki i doświadczenia życiowego. Poza sporem jest w sprawie, co wynika z ustaleń Sądu pierwszej instancji, że w każdej decyzji organu rentowego przyznającej prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy ubezpieczony był pouczone o tym, że w razie zbiegu u jednej osoby prawa do dwóch lub więcej świadczeń emerytalno-rentowych organ rentowy wypłaca jedno ze świadczeń – wyższe lub wybrane przez emeryta – rencistę. Takie pouczenie znajduje się w decyzji z 23 stycznia 2003r. (k.113 akt rentowych ZUS), z 30 stycznia 2014r. (k.145 akt rentowych ZUS), z 21 czerwca 2004r. (k.151 akt rentowych ZUS), z 6 kwietnia 2006r. (k.221 akt rentowych ZUS), z 26 czerwca 2006r. (k.231 akt rentowych ZUS), z 12 marca 2008r. (k.283 i 287 akt rentowych ZUS), z 8 lutego 2008r. (k.289 akt rentowych

ZUS), z 29 lipca 2010r. (k.329 akt rentowych ZUS). Pouczenie to jest konkretne, odnosi się do jednoznacznej i ściśle określonej sytuacji – gdy uprawniony nabywa prawo do dwu lub więcej świadczeń emerytalno-rentowych. Jak słusznie zauważył Sąd Okręgowy, najpóźniej w dacie otrzymania decyzji z 12 lipca 2011r., przyznającej ubezpieczonemu prawo do drugiego obok renty świadczenia (emerytury), miał on pełną możliwość , aby zrozumieć i odnieść do swojej osoby treść ww. pouczenia, które dotyczy wprost jego sytuacji i zostało również zawarte na odwrocie ww. decyzji. Dlatego chybiony jest zarzut nieuwzględnienia przez Sąd Okręgowy treści informacji z 18 grudnia 2012r., ponieważ pochodzi ona z okresu późniejszego. Jeżeli zatem apelujący nie kwestionuje , co wynika z apelacji, że do 18 grudnia 2012r. miał bądź winien mieć świadomość , iż nie ma prawa do pobierania dwóch świadczeń , a mimo to świadczenia te pobierał, jako nienależne, treść powołanego pisma w żaden sposób nie uprawniała go do zmiany tej oceny. Pismo dotyczy bowiem standardowej informacji o zmianie obowiązujących przepisów, kierowanej do ubezpieczonych , którym ,tak jak apelującemu, była wypłacana renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy . Z treści pisma nie wynika potwierdzenie prawa do otrzymywania dwóch świadczeń w zbiegu, tylko do otrzymywania jednego (renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy) do czasu osiągnięcia wieku emerytalnego tam wskazanego. W sytuacji, gdy ubezpieczony wcześniej miał (lub powinien mieć świadomość) , że pobiera nienależnie drugie świadczenie , z treści powołanej informacji nie mógł odczytać ani wyinterpretować , że od tej daty (lub od jakiegokolwiek innej) nabywa prawo do wypłaty renty z tytułu niezdolności do pracy w zbiegu z emeryturą.

Uzasadniony jest natomiast zarzut naruszenia prawa materialnego, aczkolwiek w innym zakresie niż wynika to z zarzutów apelacji (które Sąd Apelacyjny bierze pod uwagę z urzędu) przez błędną subsumcję i niezastosowanie w niniejszej sprawie art. 138 ust. 4 u.e.r.f.u.s. Stosownie do treści art. 138 ust. 4 , nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata, z zastrzeżeniem ust. 5 . Celem zacytowanego art. 138 ust. 4 u.e.r.f.u.s. jest ograniczenie odpowiedzialności osoby, która pobrała nienależne świadczenie ze względu na to, że wypełniła ciężący na niej obowiązek powiadomienia Zakładu o okolicznościach mających wpływ na prawo do tego świadczenia, a mimo to, na skutek błędu organu rentowego, było ono nadal wypłacane. Innymi słowy, złagodzenie sankcji zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jest uwarunkowane wykonaniem przez świadczeniobiorcę ciężącego na nim obowiązku informacyjnego. Sąd Okręgowy stosując art. 138 ustawy emerytalnej, pominął istotną i niesporną w sprawie okoliczność faktyczną, wynikającą wprost z akt emerytalnych ZUS. Zgodnie bowiem z treścią wniosku o emeryturę z 28 października 2010r. w rubryce III ubezpieczony ujawnił , że pobiera rentę z tytułu niezdolności do pracy, podając organ przyznający rentę i numer świadczenia , tj. „ZUS – O/O. W.. (...)”. Tym samym ubezpieczony w momencie ubiegania się o emeryturę powiadomił organ rentowy o fakcie pobierania świadczenia rentowego, a mimo to ZUS wskutek swojego błędu, wypłacał obydwa świadczenia. Zgodnie zatem z treścią art. 138 ust.4 ustawy emerytalnej, nie może żądać zwrotu świadczenia za okres dłuższy niż ostatnie 12 miesięcy, tj. za okres od 1 marca 2013r. do 28 lutego 2014r. Również z urzędu uwzględniono błędne rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji w zakresie odsetek. Organ rentowy zobowiązał ubezpieczonego w zaskarżonej decyzji do zapłaty odsetek za okres od 21 lipca 2011r. do 7 marca 2014r. w kwocie 8.929,92 zł. Decyzja ZUS i wyrok Sądu Okręgowego w tym zakresie są wadliwe. Teza, że na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych nie ma podstaw do naliczania odsetek przed stwierdzeniem obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia i wezwaniem do jego zwrotu, jest jednolicie ugruntowana w orzecznictwie Sądu Najwyższego w wyrokach z dnia 3 lutego 2010 r., I UK 210/09 i z dnia 18 grudnia 2008 r. , I UK 154/08. Zważyć należy, że świadczenia z ubezpieczeń społecznych są przyznawane i wypłacane na podstawie decyzji administracyjnych. Z tego względu nie można przyjmować, że świadczenia wypłacane na podstawie istniejącej w obrocie prawnym decyzji podlegały zwrotowi już w dacie wypłaty, pomimo że przesłanki przyznania świadczenia w rzeczywistości nie istniały. Świadczenia uważane za nienależne podlegają zwrotowi dopiero wówczas, gdy organ rentowy wyda stosowną decyzję administracyjną o zwrocie. Świadomość pobierania nienależnej renty czy emerytury jest jedną z przesłanek wydania decyzji statuującej obowiązek ich zwrotu, ale brak jest podstaw do twierdzenia, że wyznacza ona również moment, od którego ubezpieczony ma obowiązek do zapłaty odsetek (por. uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 29 stycznia 2014r., III AUa 784/13). Dlatego nie jest trafne rozstrzygnięcie zobowiązujące do zapłaty odsetek, poczynszy od daty wypłaty emerytury na podstawie decyzji z 12 lipca 2011r. w

zbiegu z nienależnie wypłacaną rentą z tytułu niezdolności do pracy . W rezultacie na podstawie art.386§ 1 k.p.c. zmieniono zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję organu rentowego i orzeczono co do istoty sprawy zgodnie z żądaniem apelującego (który wnosił o ograniczenie obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres 18 miesięcy) , zobowiązując ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ograniczeniem do 12 miesięcy. W przedmiocie kosztów postępowania Sąd Apelacyjny orzekł stosownie do zasady odpowiedzialności za wynik procesu wyrażonej w art. 98 § 1 i 2 k.p.c.